

HAMDÛN EL-KASSÂR (2)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ ve senedinâ ve mededinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve alâ âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi'ihânin zevi's-sıdkı ve'l-vefâ... Emmâ ba'd...

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Yaz dolayısıyla herkes bir tarafa ziyarete, tatile gitmiş oluyor. Ama okullar açılınca, herkes yerine yurduna dönüyor ve eski rayına oturuyor. İnşâallah önümüzdeki haftalarda, daha yoğun bir şekilde, bu güzel kitabın müzakeresine iştirak çoğalır.

Biz olmadığımız zamanda da, tabii, burada gene konuşma oluyor. Bir kıymetli kardeşimiz bu saatte vaazı yine yapıyor. Yâni, gelen boş kalmamış oluyor. Onu da dinlemenin –zâten güzel konuşan bir kardeşimiz– tabii sevabı vardır. Bence bir yere gitmeyen kardeşlerimiz, ben olsam da, olmasam da, bu kitap okunsa da, okunmasa da, alışkanlığı bozmamak için, “Cumartesi günleri şu saatleri şu camide vazife yapıyoruz!” diye, gene böyle gelmeye devam

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

etmeliler. Yâni bize bağlı olmamalı, kişilere bağlı olmamalı; prensiplere bağlı olmalı işler...

Tabakâtü's-Süfiyye isimli, çok değerli, tasavvuf büyüklerinin hayatlarını anlatan kaynak eseri okumaya devam edeceğiz.

Fakat bu mübareklerin hayatlarını, mübarek sözlerini okumaya, izaha geçmeden önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in ruhu pâkine hediye olsun diye; sonra onun mübarek âlinin, ashâbının, ezvâcının, ihvânının, etbâının ruhlarına hediye olsun diye; sair enbiyâ ve mürselîn ve cümle evliyâullah u mukarrabînin ruhlarına ve hâssaten sâdât ve meşâyih-ı turuk-u aliyyemizin ruhlarına hediye olsun diye; ve bu eseri yazan Sülemî Hazretleri'nin ve eserde isimleri geçen mübarek eşhâsın ruhlarına hediye olsun diye;

Bu diyarları fetheden Fatih Sultan Muhammed Hân'ın ve diğer fatihlerin, şehidlerin, mücahidlerin, gazilerin ruhlarına hediye olsun diye; cümle hayrât ü hasenât sahiplerinin ve hâssaten içinde şu dersi yaptığımız bu camiye binâ ettiren, inşâsına, imarına az çok yardımcı olanların, bütün hayır ve hasenât sahiplerinin ruhlarına; ve uzaktan, yakından bu güzel kitabın mevzûlarını dinlemek üzere buraya gelmiş olan siz kardeşlerimizin de. ahirete göçmüş olan bütün geçmişlerinin, müslüman ecdâd u ceddât ve akrabâ u taallukâtının ruhlarına hediye olsun diye;

Biz de okuduklarımızdan istifade edelim, şu okuduğumuz güzel bilgiler Rabbimizin rızasını kazanmamıza vesîle olsun; Allah-u Teâlâ Hazretleri bizleri dünyada ve ahirette bahtiyâr eylesin diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, ruhlarına hediye edelim, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Hamdûn el-Kassâr Hakkında Bilgi

Geçtiğimiz haftalarda unutulmuş olabilir, araya birkaç hafta girdi; *Tabakâtü's-Sûfiyye'de 16. terceme-i hâle* gelmiştik. Bayağı güzel bir rakam bu, epeyce okumuşuz demek ki... 15 tane mübarek zâtın hayatını ve güzel hayat tecrübesi ifade eden mübarek sözlerini okumuş, Hamdûn el-Kassâr'a gelmiştik. Oradan bazı bilgiler vermiştik ama, aradan haftalar geçtiği için bunları tazeleyelim:

وَمِنْهُمْ حَمْدُونُ بْنُ أَحْمَدِ بْنِ عِمَارَةَ أَبُو صَالِحٍ
الْقَصَّارُ النَّيْسَابُورِيُّ شَيْخُ أَهْلِ الْمَلَامَةِ
بِنَيْسَابُورَ وَمِنْهُ انْتَشَرَ مَذْهَبُ الْمَلَامَةِ

(*Ve minhüm hamdûnü'bnü ahmede'bni imâreh, ebû sâlihini'l- kassâru'n-neysâbûriy. Şeyhu ehlü'l-melâmeti bi-neysâbûr, ve minhü'nteşere mezhebü'l-melâmeh.*)

Hızlı geçiyorum. Arapçasını takip eden kardeşlerimiz de olduğu halde, önceden anlattığımız için hızlı geçiyorum.

(*Ve minhüm*) Yâni o sûfiyye grubundan, büyük velîlerden bir tanesi de, Hamdûn ibn-i Ahmed ibn-i İmâre'dir. İmâre oğlu Ahmed oğlu Hamdûn isimli zâttır. Künyesi Ebû Sâlih'tir, lakabı Kassâr'dır, nisbesi en-Neysâbûrî'dir, yâni Horasan'ın Nişapur şehrindedir. Ebû Sâlih Hamdûnü'bnü Ahmede'bni İmâre, el- Kassâr...

Bu, Hamdûn-u Kassâr diye tanınır. (*Şeyhü ehlü'l-melâmeti bi- neysâbûr*) *Nişapur şehrinde melâmet ehlinin şeyhidir. Melâmet*, biliyorsunuz tasavvufta bir tarzıdır, bir üslubdur, bir tavırdır. Nedir ana fikri melâmet tarzının, melâmet meşrebinin ana fikri nedir?.. Riyadan kaçınmak, riya ve gösterişe hiç meyletmemek, halkın beğenmesine, iltifatına tâlip olmamak.

Riyakâr insan niye riya yapıyor?.. Halk kendisini beğensin diye. Halkın beğenisini, takdirini kazanmak için yapıyor. Böyle şey olmaz! Neden?.. Biz halkın beğenmesini değil, Hakk'ın bizi beğenmesini tercih ederiz. Cenâb-ı Hak severse, beğenirse ne mutlu... Cenâb-ı Hak beğenmedikten sonra, cümle cihan halkı bize rey verse ne kıymeti var?.. Cümle cihan halkı bizi alkışlasa, ki böyle artistler var, politikacılar var, meşhur başka insanlar var, sporcular var... Canını verir birçok insan, milyonlarca insan onlar için. Taklid eder, bıyığını taklid eder, saçını taklid eder, giyimini taklid eder... Kıymeti yok! Mühim olan Allah'ın sevmesi, Allah'ın beğenmesi...

“Madem ki, kulun beğenmesine çalışmak riyadır, gösteriştir, doğru değildir. Tasavvufta çok kötü bir huy olarak, kaçınılması gereken bir huy olarak tesbit edilmiştir. Hadis-i şerîflerde yasaklanmıştır, Kur’an-ı Kerim’de böyle olunmasın diye bildirilmiştir. O halde, riyakâr olmamak lâzım, açık olmak lâzım, samimi olmak lâzım!” diye riyadan kaçınmışlardır. Aksine halk kendisine rağbet etmesin, halkın rağbeti esas olmasın, gönüllerinde, gönlünün bir köşesinde istek olarak kalmasın diye, kusurlarını halka gösterip:

“—Bak ben kusurlu bir kulum, hiç benim beğenilecek bir tarafım yoktur, iki para etmem, beş para etmem, işte böyle bir basit insanım!” gibi bir tavır içine girmişlerdir.

Melâmet levmetmesinden geliyor; kendilerini levmetmek, kınamak... Samimi olarak da kendilerini kusurlu görmüşlerdir:

“—Nerede bizim ibadetimiz, nerede Allah’a layık, güzel ibadet etmek?.. Yapamıyoruz, kusurluyuz.” filan diye kendilerini levmetmişlerdir, kusurlu görmüşlerdir.

Halka da:

“—Ben kusurluyum, benim beğenilecek bir tarafım yoktur kardeşim!” diyebilmişlerdir.

Tavırlarıyla da, halka aldırmamışlardır. Halka aldırmamak, halk için süslenmemek, eyvallah etmemek...

Tabii bu, öyle bir hürriyet sağlıyor ki insana... Dünya ehline meyletmiyor, kimseden bir şey beklemiyor, alkış beklemiyor, sırf Allah'ın kendisini beğenmesini düşünüyor, kalbine ihlasla doldurmağa çalışıyor, riyadan kurtulmağa çalışıyor, halk isterse beğensin, isterse beğenmesin... Beğenmeyen kızını vermesin, ne yaparsa yapsın gibi bir tavır içine giriyor.

Melâmet bu. Horasan'da meydana gelmiş olan bir meşreptir bu, bir tavidir, bir zihniyettir, Tasavvuf içinde böyle riyadan kaçınmak ve halkın beğenisine talip olmamak, olduğu gibi görünmek, görüldüğü gibi olmak meşrebi.

(Ve minhü'nteşere mezhebü'l-melâme) “Bu zâttan çıkmıştır bu melâmet meşrebi, melâmet yolu... Melâmetiye yolu Hamdûn'la çıkmıştır, bu koymuştur o tavrı.”

صَحْبَ سَلْمَ بْنِ الْحَسَنِ الْبَارُوسِيِّ وَأَبَا تَرَابِ
النَّخْشَبِيِّ وَعَلِيًّا النَّصْرَابَادِيَّ

(Sahibe selme'bne'l-haseni'l-bârûsiy) Bu zât-ı muhterem kimlerden feyz almış, hangi hocalardan yetişmiş?.. Sahibe demek, sohbetinde bulundu, derslerine devam etti demek. Çünkü, büyük zâtların insanları yetiştirmesi sohbet yoluyla olmuştur.

Peygamber Efendimiz'in yoludur bu. Peygamber Efendimiz de sahabesini –*rıdvânu'llâhi aleyhim ecmaîn*– sohbet methoduyla, sohbet ederek, yâni arkadaşlık ederek, bir arada bulunarak terbiye

etmiştir. İslâm'ı onlara öyle öğretmiştir, gece gündüz beraber olmuşlardır. Camide, çarşıda, pazarda, iç içe, yan yana, samimi, beraber olmuşlardır, hayatı beraber yaşamışlardır.

İşte terbiye asıl böyle olur. Bu yolla terbiye etmeye sohbet yolu deniyor, sohbet metodu... Sohbet sadece söz söylemek mânâsına değil, beraber olmak, arkadaşlık etmek demek. *(Sahibe fülânün fülânen) Filanca filanca kimseyle dost oldu, ahbap oldu, düştü kalktı, beraber yaşadı demektir yâni. Bu zât da, Selm ibn-i el-Hasen el-Bârûsî isimli zâtla bulunmuş; bir.*

Bu Selm, duası çok makbul bir üstad imiş. Duası makbul, evliyaullahtan bir zât imiş bu Selm ibn-i el-Hasen el-Bârûsî. Bârus, Nişapur'a yakın bir köymüş; oralı demek Bârûsî.

(Ve ebâ türâbini'n-nahşebî) Bunun hayatı daha önce geçmişti. Eğer topluyorsanız bir dosyada, söylediklerimizi yazıp da bir dosyaya koyuyorsanız, Ebû Turâb-ı Nahşebî geçmişti. Onu bildiniz, bilmeniz lâzım ezberlediyseniz. Onun da sohbetinde bulunmuş. Yâni ondan da feyz almış. Selm'den de feyz almış, Ebû Turâb'dan da feyz almış. (Ve aliyyeni'n-nasrâbâzî) Ali en-Nasrâbâdî'den de istifade etmiş.

وَكَانَ عَالِمًا فَحِيهَا يَذْهَبُ مَذْهَبَ الثَّوْرِيِّ

(Ve kâne àlimen fakîhen) “Bilgin bir insandı, fakihti. Yâni fıkhı iyi bilen, dinin inceliklerine âşinâ olan bir insandı.”

Zaten eski mutasavvıfların, sùfîlerin en büyük vasıfları, aynı zamanda din alimi olmalarıdır. O zaman tasavvuf da şeriatın hudutları içinde, sağlam bir çizgi, sağlam bir yol olarak gidiyor. Tasavvufa müntesib insanların dinî bilgisi zayıflayınca, fıkıh bilgisi azalınca, şeriatın yolundan ayakları kayabiliyor, şeytan aldatabiliyor; veyahut şeriata aykırı işler yapabiliyorlar. O zaman şeriat dışı bir yol oluyor, bâtıl bir yol oluyor, bozuk tarikat oluyor.

Tarikat bozuluyor.

Bu büyük zâtların özelliği, dini iyi bilmeleri. Ayetleri bilirler, hadisleri bilirler, dinin ahkâmını bilirler... Fakih ne demek?.. İnceden inceye iyi bilen demek. Nedir doğru olan, nedir yanlış olan, lehte olan, aleyhte olan, yapılması gereken, yapılmaması gereken... Bunun çizgisi nereden geçer? Ne tarafa kadar helâldir, nereden sonra haramdır?.. Bunları bilen insana derler fakih diye. (Àlimen fakîhen) Alimdi, fakihti. Dinde fıkıh ve fekâhet sahibiydi, ince derin bilgisi, sezgisi olan birisiydi.

(Yezhebü mezhebe's-sevrî) "Sevrî'nin mezhebini takib ederdi." Süfyân-ı Sevrî, biliyorsunuz o da çok büyük evliyaulahtan,

onun hayatı da geçmişti. Çok hoşuma giden menkabeleri var, hatırladıkça tatlı tatlı şey yapıyorum. Birkaç tanesini anlatmıştık burada. Hani Abdullah ibn-i Mübarek'in meclisine gelip de içeriye girdiği zaman, bir azarlamış Abdullah ibn-i Mübarek'i. Demiş ki:

“–Yâ ne biçim cariyelerin var senin!”

“–Ne oldu?..”

“–Ben şimdi buraya gelirken damın üstünden...”
Yâni, evlerin üstü eskiden toprak olurdu, kiremit olmazdı. “Oradan senin cariyelerin bana kaç göz işareti yaptılar, ‘Seni çok seviyoruz. Seninle evlenmek istiyoruz.’ dediler. Ne terbiyesiz cariyelerin var senin. Bir daha senin meclisine gelmeyeceğim.” demiş, gitmiş.

Hiç ses çıkartmamış Abdullah ibn-i Mübarek. Büyük hadis alimi, büyük söfî, alim insan. Öyle laf kavgasına girecek değil. Hiç ses çıkartmamış, biraz sonra cemaate demiş ki:

“–Kalkın, Süfyân-ı Sevrî’nin cenazesine gidelim!”

“–E az önce adam buradaydı.”

“–Kalkın cenazesine gidelim!..”

Kalkmışlar, gitmişler, hakikaten vefat etmiş Süfyân-ı Sevrî...

“–Nereden bildiniz vefat ettiğini?..”

“–Benim evde cariyem mariyem yok damın üstünde. Ona ‘Seni çok özledik, seni çok seviyoruz!’ diyenler, ‘Seninle evlenmek istiyoruz!’ diyenler huriler. Benim evde cariyem mariyem yok.

Huriler olduğundan anladım. Yâni davet ediyorlar, ‘Gel, artık özledik seni, dayanamadık. Boş ver bu dünya hayatını!’ diye onu teşvik ediyorlar. Oradan anladım.” demiş.

Süfyân-ı Sevrî bu. Fakih yâni. Bizim İmâm-ı Âzam gibi, İmâm- ı Şâfî gibi mezhep sahibi ama, Sevriyye mezhebi devam etmemiş. Hanefîlik gibi, Şâfîîlik gibi gelmemiş günümüze kadar. Evet, onun mezhebindenmiş Hamdûn-u Kassâr Hazretleri.

وَطَرِيقَتُهُ طَرِيقَةٌ اِخْتَصَّ هُوَ بِهَا وَلَمْ يَأْخُذْ عَنْهُ
طَرِيقَتَهُ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِ كَأَخْذِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
مُحَمَّدِ بْنِ مُنَازِلٍ صَاحِبِهِ عَنْهُ

(*Ve tarîkatühû tarîkatün ihtassa hüve bihâ*)
“*Tarikatı da, tasavvuftaki gidişi, yolu da kendisine mahsus bir yoldu.*” Hamdûn-u Kassâr’ın kendisinin özel bir neşvesi, gidişi, revîşi, üslûbu, yolu vardı. Tarikatı kendisine mahsustu.

(*Ve lem ye’huz anhu tarîkatehû ehadün min ashâbihî*) “Onun sohbetinde bulunan yanındaki müridlerden ona etrafına toplanıp rağbet eden müridlerden hiç birisi onun yolunu tutturmadı, (*keahzi abdi’llâhi’bni muhammedi’bni münâzil*) Abdullahi’bni Muhammedi’bni Münâzil gibi onun yoluna, sımsıkı onun kadar kimse sarılamadı.

Demek ki Hamdûn-u Kassâr’ın en kuvvetli talebesi kimmiş?.. Abdullahi’bni Münâzil’miş. Abudullahi’bni Muhammedi’bin Münâzil ismi, o da meşhur bir şahıs, onun da hayatı gelir ileride. Çok hadis yazmış bir alimdir bu da ve rivayet etmiştir.

Hicrî 332 senesinde vefat etmiş. Görüyorsunuz talebesi de hadis alimi, hocası da fakih ve alim ve fazıl kimseler. Allah şefaathine erdirsin...

Din böyle ayakta durur. Peygamber Efendimiz'i bilmeden, hadisini bilmeden, Kur'an-ı Kerim'i bilmeden, ahkâmını bilmeden insan evliya filân olamaz. Dini bilmek lâzım. Bunlar böyle büyük zâtlar...

تُوْفِّي أَبُو صَالِحٍ حَمْدُونَ سَنَةَ إِحْدَى وَسَبْعِينَ
وَمَائَتَيْنِ بِنَيْسَابُورَ وَدُفِنَ فِي مَقْبَرَةِ الْحِيرَةِ

(Tüvüffiye ebû sâlihîn hamdûnu senete ihdâ ve seb'îne ve mieteyn) Hamdûn-u Kassâr 271 senesinde vefat etti. (Bi-neysâbur) Nişapur şehrinde vefat etti. (Ve düfine fî makbeleti'l-hîreh) Hîre isimli makberede defnedildi. Nişapur şehrinin birçok kabristanı var, Hîre makberesinde defnedilmiş. Rahmetu'llâhi aleyh...

وَأَسْنَدَ الْحَدِيثَ

(Ve esnede'l-hadîs) "Hadis de rivâyet etmiş." Kendisi alim bir fakihti, hadis râvîsi aynı zamanda, hadis de rivâyet etmiş.

Biliyorsunuz bu kitabı yazan, *Tabakâtü's-Sûfiyye'nin müellifi* Ebû Abdirrahmân es-Sülemî Hazretleri, bir şahsın hayatını böyle kısaca anlatır: Şu tarihte doğdu, şunlarla konuştu görüştü, şu tarihte vefat etti, ismi şu, cismi şu... Anlatır.

Ondan sonra eğer alimliği, hadisçiliği varsa, bunun bu tarafı da vardır der, bir hadis örnek verir. Birkaç tane sıralamaz. Sadece bir tane örnek verir, geçer sözlerini anlatmağa...

Şimdi burada da bir hadis-i şerîf söyleyecek. Kim rivâyet etmiş? İşte bu Hamdûn-u Kassâr'ın başkalarına rivâyet ettiği bir hadis-i şerîfi söyleyecek. Rivâyet zinciri ona kadar geliyor, o da başkalarına anlatma salâhiyetine sahip. Öyle herkes her hadisi paldır küldür söylemez, kimse de almazdı. O kimden almışsa bilinir, o kime vermişse yazılır, icazet verilirdi. Böylece, ilim sapsağlam bir şekilde intikal ederdi şahıstan şahsa...

Bu, İslâm medeniyetine mahsus, İslâm alimlerine mahsus bir metoddur, icazet vermek metodu. Rivâyet senedi, yâni sen bunu kimden duydun, o kimden duymuş, bu bilinecek. Kendisine verdiği zaman, “Tamam, sen bunu doğru öğrendin, ben sana icazet veriyorum!” diyecek, imzalayacak, öyle verecek. Bu çok sağlam bir metottur ilimde.

Bunu Avrupalılar filan bilmez. Biz Avrupalının bir kitabını görüyoruz:

“—Aristo şöyle demiş...”

Ne mâlûm? Ya dedi, ya demedi. Ya birisi uydurdu. Belli değil.

“—Tarihçi Strabon şöyle demiş...”

Ne mâlûm?..

“—Efendim işte kitabında yazıyor.”

E kitabının bazı sayfalarının kopmadığı ne mâlûm? Bazı sayfalarının birisi tarafından ilave edilmediği ne mâlûm? Belli değil.

Ama İslâm ilimlerinde, İslâm alimlerinin rivayetleri sağlamdır. Kimden aldığı bellidir ve kontrollüdür. Kime verdiği de bellidir. Herkese de gelişigüzel vermezler. İyi bir şekilde...

Meselâ İmâm Mâlik, Mâlikî mezhebinin kurucusu. Hem mezheb sahibi, mezhebin kurucusu, müctehid; hem fakih, yâni müftü, fıkha, İslâm Hukuku'na ait bilgisi var; hem de hadis ravisymiş. Birçok meziyetleri olan bir büyük zât, Allah şefaatine erdirsin... Birisi geldiği zaman, kapısını çaldığı zaman, sorarmış:

“—Buyur, hoş geldin. Ne istiyorsun? Benden bir fetva mı soracaksınız?” Kendisi müftü ya... “Fetva mı soracaksınız, yoksa bir fıkıh meselesiyle ilgili mi konuşman olacak?”

“—Yok efendim.”

“—Peki ne istiyorsun?”

“—Siz hadis rivâyet ediyormuşsunuz, ben sizden hadis ahz etmek, almak istiyorum.”

“—Pekiyi, gel!” dermiş, içeriye buyur edermiş.

Bak İmâm Mâlik'in ilme verdiği kıymeti görün, hatırınızda kalsın. “Buyur!” dermiş, içeriye oturturmuş. Emredermiş ev halkına, buhurdanlar yakılırmış, güzel kokular yâni. Kıymetli, pahalı, güzel kokular buhurdanda yakılırmış.

O içeriye gidermiş, bir gusül abdesti almış. Zaten abdestli, zaten mübarek insanlar ama, “Hadis rivâyet ediyorum, bereketli olsun, bereketi kaçmasın!” diye bir gusül abdesti almış. Abdestle yetinmiyor. Bir gusül abdesti almış.

Ev halkına emredermiş, en güzel rahleyi kurdurtmuş. Neden?.. Efendimiz’in sözünü nakledecek. En güzel örtüleri üstüne örttürmüş. En güzel kokuları sürünürmüş. En temiz, en güzel, en kıymetli bayramlık elbiselerini giyermiş. En temiz sarığını sararmış.

O hazırlıktan sonra içeriye gelirmiş, edeble oturmuş, karşısındakini de edeble oturtmuş. “Ben filancadan, falancadan, falancadan, falancadan, filancadan hadis-i şerîfi işittim ki, Rasûlüllah SAS şöyle buyurdu, dinle bakalım!” diye tane tane ona söylesin, ona öğretirmiş, yazdırırmış, icazet verirmiş.

Şimdi artık o adam da ne diyecek?.. Ben İmâm Malik’den işittim ki, Rasûlüllah şöyle buyurdu diyecek. Yâni zincire bir halka daha ekleniyor ama, sağlam bir şekilde ekleniyor. Bu, İslâm Aleminin harika metodudur. İlim, kontrollü bir şekilde şahıstan şahısa geçiyor. Nâehile vermezler, gelişigüzel söyleyip geçmezler. Söyleyen de gelişigüzel söylemez. Ben bunu filancadan duydum, şöyle dedi der. Kelimesi kelimesine ezberler.

Şimdi birisi var, kitap yazmış, çok da böbürleniyormuş etrafta:

“—Var mı bana yan bakan?..”

Horoz gibi horozlanıyormuş, hindi gibi kabarıyormuş. “Var mı bana yan bakan? Ben en bilginim.” diyormuş. Bezdirmiş kasabasındaki,

beldesindeki insanları, bana şikâyet ettiler. Bir kitap da yazmış, gönderdiler. E kitabı okudum, ayet olmayan şeye ayet diye yazmış.

A dangalak, aptal, cahil!.. Daha sen hangi şey ayet, hangi şey ayet değil onu bilmiyorsun.

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

(Men arafe nefsehû, fekad arafe rabbehû) ayeti diyor. E Kur'an'da böyle bir ayet yok ki. Yâni cahil... Böyle şey olmaz.

Eskiler böyle şeylere müsaade etmemişler. İlim, ehline verilmiş. Ehli de ne olduğunu biliyor, kaynağını söylüyor, öyle olmuş.

b. Ahirette Sorulacak Dört Şey

حَدَّثَنَا أَبِي رَحْمَةُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُنَازِلٍ حَدَّثَنَا حَمْدُونَ بْنُ أَحْمَدِ الْقَصَّارِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ الزَّرَّادُ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بَرزَةَ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ وَعَنْ جَسَدِهِ فِيمَا بَلَاهُ وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَأَيْنَ وَضَعَهُ وَعَنْ عِلْمِهِ مَا عَمَلَ فِيهِ

TS. 124/1 (*Haddesenâ ebî*) “Bana babam söyledi.” Kim? Ebû Abdirrahman’ın babası söylemiş. Babasından duyduğunu da yazıyor. (*Rahimehu’llâh*) “Allah ona rahmet eylesin, babam bana söyledi.”

(*Kâle: Haddesenâ abdu’llâhi’bnü muhammedî’bni münâzil*) Ona Münâzil oğlu Muhammed oğlu Abdullah söylemiş. Bu kim? Bunun ismi demin geçti. Abdullah ibn-i Muhammed ibn-i Münâzil kim?.. En kıymetli talebesi, en sağlam talebesi Hamdûn-u Kassâr’ın. O söylemiş. (*Haddesenâ hamdûnü’bnü ahmedene’l-kassâru*) Ona da Hamdûn-u Kassâr söylemiş, tahdis etmiş, hadisi rivâyet etmiş. Hamdûn’a kadar bağlandı iş şimdi. Hamdûn hadisçi. Bak, hadis rivâyet zincirinde adı geçiyor.

(*Haddesenâ ibrâhimü’z-zerrâr*) Hamdûn’a kim söylemiş?..

İbrâhim ez-Zerrâr söylemiş. Damgan’da bir yere mensubmuş.

Ondan sonra, (*haddesene’bnü nümeyr*) ona da İbn-i Nümeyr söylemiş. “Güvenilir bir insandı bu, 199 senesinde vefat etmiştir.” diyor, aşağıda bilgi veriyor.

(*Ani’l-a’miş*) Ona da hadisi A’miş söylemiş. A’miş de meşhur alim.

Süleymani’bni Mîhrân el-Kâhiliy, Ebû Muhammed el-Kûfî el- A’miş. (*Ehadü’l-a’lâmü’l-huffâz*) “Çok büyük bilgisi, derin bilgisi olan büyük zâtlardan, zirve şahsiyetlerden birisiydi bu A’miş. (*Ve’l-kurrâi’l-meşhûrîn*) Meşhur Kur’an alimlerinden.

(*Kâne sikaten*) O da çok güvenilen bir kimseydi. Kendi tabakasının, kendi asrının Kur'an'ı en iyi bilen, en alimi, en kuvvetli hıfzı olanıydı. (*Kâne yüsemmâ el-mushaf*) Kendisi onun için, Mushaf diye adlandırılırdı bu A'meş. O kadar alim kimseydi. (*Li-sıdkihî*) Doğru sözlülüğünden dolayı Mushaf diye adlandırılırdı. (*Mâte sene semânin ve erbaîne ve mieh*) 148 senesinde vefat etti. (*An erbain ve semânîne seneh*) 84 yıl yaşadıktan sonra..." Uzun ömür de sürmüş.

Bununla ilgili bir fıkramız, menkabemiz var. Bu İmâm A'meş hadisçi ya, Ebû Hanife Efendimiz'e bir mesele sormuş. demiş ki:

"—Yâ İmâm! Şöyle bir problem var, Fıkıh'tan bir mesele var, bunun cevabı nasıldır acaba senin kanaatine göre? Sen fakihsin, müctehidsin.

O da demiş ki:

"—Şöyledir, şöyledir, şöyledir..."

"—Delilin ne? Nereden çıkarttın?.."

İmâm-ı Âzam gülmüş:

"—Hani sen bana bir hadis rivâyet etmiştin ya, falanca hadis, delilim o. Çünkü Peygamber Efendimiz onda şöyle söylüyor, ondan şu hüküm çıkar. Binâen aleyh, bu böyledir."

İmâm A'meş demiş ki, Ebû Hanîfe Hazretleri'ne:

"—Yâhu, mâşâallah! Siz müctehidler, fakihler doktor gibisiniz; biz muhaddisler de eczacı gibiyiz. Hastayı siz tedavi ediyorsunuz, ilacı biz satıyoruz.

Ecza bizden ama, biz hasta tedavi etmiyoruz; tedaviyi siz yapıyorsunuz.”

Güzel bir söz, bu da güzel! Muhaddis olmak başka, müctehid olmak başka... Evet hadisi biliyor ama, ictihad daha yüksek bir iş, daha kompleks bir iş; herkesin harcı değil... Çünkü birçok mesele, birçok kaynak, birçok delil karşına gelir; onları incellersin, uyuşturursun, ayıklarsın, te’lif edersin aralarını, hükmü öyle söylersin. Müctehidin işi bu... Öteki şahısların yapacağı iş değil.

Evet, İmâm-ı A’meş bu.

(*An saîdi’bni abdi’llâh*) O da Saîd ibn-i Abdullah’tan rivayet etmiş. Basralı. Bazıları buna, “Güvenilir insanlardandır.” diye bildirmiş, bazıları da mechul demiş.

Arada bir de, Ebî Berze el-Eslemî var. Saîd ibn-i Abdillâh da, (*an ebî berzeh el-eslemî*)’den dinlemiş. Bu da (*sahabîyyin celîlün*), yâni yüce bir sahabidir bu zât-ı muhterem. (Şehide *fetha mekke*) Mekke’nin fethinde hazır bulundu.” demek. Şehid oldu demek değil yâni. “Bu Ebû Berze el-Eslemî Mekke’nin fethine katıldı. (*Tüveffiye bi’l-basrah, senete erbaîn ve sittîn*) 64 senesinde Basra’da vefat etti.

(Kàle: Kàle rasûlü'llàh SAS) İşte bu sahabi rivâyet ediyor ki, Peygamber SAS Efendimiz şöyle söylemiş:¹

لَا تَزُولُ قَدَمًا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ
أَرْبَعٍ عَنْ عُمْرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ وَعَنْ جَسَدِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ
وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَأَيْنَ وَضَعَهُ وَعَنْ
عِلْمِهِ مَا عَمَلَ فِيهِ

(ت.ع. حل. والسلمى عن أبى بَرَزَةَ الأَسْلَمِيِّ)

---

¹ Tirmizî, Sünen, c.VIII, s.443, no:2341; Dârimî, Sünen, c.I, s.144, no:537; Ebû Ya'lâ, Müsned, c.XIII, s.351, no:7434; Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, c.II, s.348, no:2191; Ruyânî, Müsned, c.III, s.496, no:1299; Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c.X, s.232; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, c.X, s.517; Ebû Berze el-Eslemî RA'dan.

Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, c.XI, s.102, no:11177; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, c.XX, s.60, no:111; Beyhakî, ŝuabü'l-İman, c.II, s.284, no:1785; Bezzâr, Müsned, c.I, s.405, no:2640; İbn-i Ebî ŝeybe, Musannef, c.XIII, s.346, no:35839; Hünnâd, Zühd, c.II, s.375, no:724; Temmâm, Fevâid, c.III, s.375, no:1373; Deylemî, Müsnedü'l-Firdevs, c.V, s.75, no:7498; Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.627, no:18373; Hatîb-i Bağdâdî, Târih-i Bağdad, c.XI, s.441, no:6342; Muaz ibn-i Cebel RA'dan.

Bezzâr, Müsned, c.I, s.246, no:1435; Hatîb-i Bağdâdî, Târih-i Bağdad, c.XII, s.440, no:6907; İbn-i Asâkir, Târih-i Dimaŝk, c.XLIII, s.92, no:4987; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XIV, s.371, no:38982; Keŝfü'l-Hafâ, c.II, s.379, no:3163;

Câmiü'l-Ehâdîs, c.XVI, s.134, no:16411.

(Lâ tezûlü kademâ abdin yevme'l-kıyâmeti hattâ yüs'ele an erbain: An umrihî fîmâ efnâhu, ve an cesedihî fîmâ eblâhu, ve an mâlihî min eyne'ktesebehû ve eyne vadaahû, ve an ilmihî mâ amile fihi) Sadaka rasûlü'llâh, fî mâ kâl, ev kemâ kâl.

Çok mühim bir konuya temas eden, ezberlememiz gereken bir hadis-i şerîf bu... Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

(Lâ tezûlü kademâ abdin yevme'l-kıyâmeti)
“Kıyamet gününde kişinin ayakları bir adım daha öteye gitmez, zâil olmaz; *(hattâ yüs'ele an erbain)* dört şeyden kendisine sorgu sual açılmadıkça, daha ileriye gidemez.”
Yâni cennete gidemez, durdurulur, bu dört şey kendisine sorulur demek. Sorulmadan ayaklarınının kıpırdamayacağı bu dört şey neymiş bakalım:

1. *(An umrihî fîmâ efnâhu)* “Ömründen soru sorulmadıkça bir yere kıyılmaz.” Nasıl sorulur ömründen? *(Fîmâ efnâhu)* “Nerede yok etti bu ömrünü harcadı?..” Bunca yıl yaşadı, öldü, Rabbü'l-âlemîn'in huzuruna vardı ahirette. Ömründen sorulur: “Nerede harcadın bu ömrünü, bu kadar seneyi? Yâni dalâlet yolunda mıydın, hidayet yolunda mıydın?.. İbadet mi ettin, günah mı işledin? Fâsık mıydın, kâfir miydin, müşrik miydin, münafık mıydın, mü'min miydin, muhlis miydin, neydin?.. Ömründe neler yaptın?” Ömründen sorulur; bir.

2. (Ve an cesedihî fîmâ eblâhu) “Vücudundan sorgu açılır kendisine: Bu vücudu nerede yıprattın sen?” Yâni, futbolda mı yıprattın, güreşte mi yıprattın, ticaretle mi yıprattın, kahvede mi yıprattın, sigarayla mı yıprattın, zinâyla mı, kumarla mı, içkiyle mi?.. Ne yaptın? Bu vücudunu Allah bir emanet vermiş sana, nerede yıprattın, çürüttün?..

Muhterem kardeşlerim! Her zaman yazıyorum, söylüyorum: Bu vücut bizim kendimizin değildir. Bu eller, bu gözler, bu kulaklar, bu ayaklar, bu ciğer, bu mide, bu kalb, bu azalar bizim değildir. Nedir? Emanettir. Biz bunların emanetçisiyiz, emanete hıyanet etmemek lâzım! Bu vücudun hakkını verip, buna güzel bakmak dinî vazifemizdir.

Millet bunu bilmiyor. Millet sanıyor ki, vücudu kendisinin... Sanıyor ki, istediği gibi hor, istediği gibi tepe tepe kullanabilir. Hayır!.. İsteddiği gibi kullanamaz, emanete riâyet etmesi lâzım! Emanet bu...

Vücudunun her şeyinden kendisine sorgu sual açılır. Yaptığı her yanlışlıktan, her kötülükten, her kötü kullanmadan, her kötüye kullanmadan kendisine sorgu sual açılır. Bu sigaradan sorarlar insana...

“—Bu ciğeri niye zifir doldurdun?” diye sorarlar.

“—Bu kahvede niye oturdun?.. Gençliğinde şu şu sûiistimalleri yapıp vücudunu niye yıprattın?..” diye sorarlar. Mutlaka sorarlar. Emanettir çünkü. Emanetin sahibi mutlaka sorar.

Bu emânete güzel bakmak zorundasınız. Bu vücudunuzu ahir ömrünüze kadar kullanacağınız için, çok itinalı kullanmanız lâzım, yıpratmamanız lâzım. Uyku zamanında uyku uyutmanız lâzım, gıda zamanında gıdasını vermeniz lâzım! Her ihtiyacını mâkul, meşrû ölçüler içinde vermeniz lâzım! Fazlalıklardan, aşırılıklardan, kötüye kullanmaktan sakınmanız lâzım; iki...

Ömründen sorulur, “Ömrünü nerede geçirdin?” diye.

Vücudundan sorulur, “Vücudunu neyle, nerede yıprattın?” diye.

3. (*Ve an mâlihî min eyne’ktesebehû ve eyne vadaahû*) “Malından da sorulur: ‘Nereden iktisab ettin, bu malı nereden kazandın ve nerede harcadın? Nereden aldın, nereye bıraktın?’

Nereden kazandın, nereye sarf ettin?’ diye malını da sorarlar insana.”

Eğer iktisabı haramdansa; belâsını bulur, cezasını çeker. Hırsızlıktan, rüşvetten, haram malzeme satmaktan, hak etmeden almaktan, gasbdan, zulümden, aldatmacadan ve sâireden, yanlış yoldan kazanılmışsa, bunun hesabı sorulur. Helâlden kazanacak, Allah’ın müsaade ettiği metodlarla çalışarak kazanacak.

Bazen insanın ticareti, faaliyeti normal olur, günah olmaz; fakat yapış tarzı anormal olur, oradan günaha girer. Ona da dikkat etmek lâzım!

Ticaretin kanunlarını, ticaretin haramlarını, helâllerini, kazancın haramını, helâlini çok iyi bilmek lâzım!..

Bizim şu tasavvuf dediğimiz şeyde, yâni mâneviyât yolunda, takvâ yolunda insanın helâl lokma yemesi çok önemlidir. Haram yedi mi, mahvoldu. Boğazından haram lokma geçti mi, çırpırır çırpırır, doğru yola gelemes. Çünkü haram lokmanın sonucunda, mutlaka cehennemde yanması gerekli olur. Ancak, cehennemde yanıp cezasını çektikten sonra çıkabilir.

Onun için, büyüklerimiz haram lokma yememeyi bu işin esası saymışlardır. Tasavvufun esası nedir?.. Haram lokma yememektir. Kimsenin hakkını üzerine geçirtmemektir. Haksız yere yememektir, haksız yere iktisab etmemektir. Helâlinden kazanmaktır, alın teriyle kazanmaktır, hak ederek kazanmaktır. Kimsenin gözyaşını, emeğini istismar etmemektir.

Malının nasıl kazanıldığı sorulur. Bir de, (ve eyne vadaahû) “Nereye koydu bu malı?” Yâni, “Nereye harcadı?” demek. Nereye harcadığından da sorulur. İsteddiği yere harcayamaz; günaha harcayamaz, harama harcayamaz.

Harcaması gereken yerlere harcama yapmıyorsa, ondan da sorulur: Zekâtını verdin mi?.. Vermedin. Sadaka-i fıtrını verdin mi?.. Vermedin.

Müslümanların cihadı oldu kâfirlerle; o zaman cihada yardım yaptı mı?.. Yapmadı. Komşusu açtı, kendisi ona yardım etti mi?..

Etmedi. Dul vardı, yetim vardı, onlara yardım elini uzattı mı?..

Uzatmadı. Onlardan da vebal altında kalır. Yâni, mâlî görevlerini, vazifelerini yapmayınca da sorumluluk altında kalır.

Muhterem kardeşlerim! Birçok kimse İslâm'ı sadece ibadet sanıyor. Yâni namaz niyaz ve oruç sanıyor. İslâm'ın en büyük farzlarından birisinin de zekât olduğunu unutmayalım! Zekât ne demek?.. Malındaki fakirin, yoksulun hakkı olan miktarı, Allah'ın söylediği nisbetteki miktarı ayırıp, ona vermek, malı temizlemek. Onun içinden onu çıkartmadığın zaman, mal pis oluyor.

Zekât, onun için, temizleyici malzeme demek, temizleyici faaliyet demek. Temizliyor malı... İçinde kalırsa, kokuşuyor mal, pis oluyor hepsi. Çıkartılıp alındığı zaman, ana mal temiz oluyor. Tabii, buradan da sevap kazanıyor zekâtı verdi diye.

Bütün faaliyetler parayla olur. Bizim gibi böyle dernekleri olan, vakıfları olan, sosyal çalışmaları olan gruplar bu işi bilirler. İslâmî faaliyetler yapılıyor. Nasıl oluyor? Sen bir camiye geliyorsun, oturuyorsun halının üstünde. Şakır şakır aşağıda abdest alıyorsun, abdestini tazelemek için yüz numaraya gidiyorsun, tertemiz fayans döşenmiş. İçeri giriyoruz, oturuyoruz kürsüye, minder var, mikrofon var önümüzde, ışıklar yanmış... Bunların hepsi paradır. Bunların hepsi parayla oluyor. Birileri birtakım paraları harcıyor, birileri de istifade

ediyor. Yâni parasız olmaz. İslâmî hizmetlerin hepsi parayla oluyor.

Peygamber Efendimiz'in zamanında da, zenginlerin çok büyük katkısı olmuş. Hazret-i Osmân-ı Zinnûreyn Efendimiz'in muazzam bağışları vardır. Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'in muhteşem bağışları, fedâkârlıkları vardır. Sahabe-i kirâmın her şeyini böyle Rasûlüllah'ın yolunda feda etmesiyle, İslâm o yoksulluk diyarında kuvvetlenmiş, güçlenmiştir ve başarı kazanmıştır. Başarıda maddî taraf, maddî ihtiyaçların karşılanması o zekât, hayır duygusuna dayanır.

Şimdi adam camiye giriyor, çıkıyor. Hadi bakalım cami olmayan yerde bir cami yap da, göreyim seni!.. Kaç milyar istiyorlar... Biz meselâ bizim köyümüzde, yalımızda bir cami yapacağız, daha bir cami yeri sağlayamadık. Ona gidiyorsun, şu kadar milyar istiyor; buna gidiyorsun, bu kadar milyar istiyor... E parayla her şey. Onun için mâlî görevler de çok önemlidir, ona da çok dikkat etmemiz lâzım.

Bu hadis-i şerîfi çok iyi hatırdâ tutalım!..

3. *(Ve an ilmihî mâ amile fihi) Dördüncü olarak, "İlminden de sorar Allah, bilgisinden de sorar: 'Sen İslâm hakkında bir şeyler biliyor muydun, neler biliyordun, ne yaptın onlarla?.. Bildiğini uyguladın mı? (Mâ amile fîhî) Bu bilgin ile neler yaptın bakalım?..'"*

"Namazın farz olduğunu biliyor muydun?.. Biliyordun. Kıldın mı?.. Orucun farz olduğunu biliyordun, tuttun mu?.."

Zekâtın farz olduğunu biliyordun, verdin mi?.. Cihadın farz olduğunu biliyordun; emr-i ma'ruf nehy-i münkerin farz olduğunu biliyordun; kâfirlere şöyle muamele yapmak lâzım, biliyordun; fakirlere, yoksullara şöyle yapmak lâzım, biliyordun... Hocaları dinliyordun veyahut hocalar takvim yapraklarında yazıyordu.

Radyoda, televizyonda dînî konuşmalar kulağına geliyordu. Camiye gelmesen bile, gazetelerin Ramazan sayfasında ve sâiresinde okuyordun... Okudun mu?.. Okudun. Duydun mu?.. Duydun. Anladın mı?.. Anladın. Niye yapmadın? Ne yaptın, ne kadarını yaptın?..” diye ilminden de soracaklar diyor Peygamber Efendimiz.

Bir daha hatırlayalım:

“Dört şeyden sorulmadan bir yere kıpırdayamaz insan kıyamet gününde, adımı bir adım daha öteye gidemez:

1. Ömründen sorulur: Ömrünü nerede geçirdin?..
2. Vücudundan sorulur: Vücudunu nerede yıprattın?..
3. Malından sorulur: Nereden kazandın, nereye harcadın?..
4. İlminden sorulur: Bilginle yaptın mı? İlminle âmil oldun mu, bildiğin şeyi tatbik ettin mi?.. Haramları bildin, kaçındın mı, Allah'ın emirlerini bildin uyguladın mı diye sorarlar. Dört şey.

Çok mühim bir hadis-i şerîftir. Bu hadis-i şerîfi ezberleyin râvîsiyle beraber. Kimdi râvîsi?.. Ebû Berze el-Eslemî RA. Neymiş?.. 64 yılında Basra'da vefat etmiş olan bir büyük sahabi imiş.

c. İnsan Ne Zaman Konuşmalı?

سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدِ الْفَرَّاءِ يَقُولُ سَمِعْتُ
عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مُنَازِلٍ يَقُولُ سُئِلَ حَمْدُونَ
الْقَصَّارَ مَتَى يَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَتَكَلَّمَ عَلَى النَّاسِ
فَقَالَ إِذَا تَعَيَّنَ عَلَيْهِ آدَاءُ فَرَضٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ
تَعَالَى فِي عِلْمِهِ أَوْ خَافَ هَلَاكَ إِنْسَانٍ فِي بَدْعَةٍ
يَرْجُو أَنْ يُنَجِّيَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهَا بِعِلْمِهِ

TS. 124/2 (*Semi'tü muhammede'bne ahmede'l-ferrâ', yekülü: Semi'tü abda'llàhi'bne muhammedi'bni münâzil, yekülü: Süile hamdûn el-kassâr*)

Müellif Muhammed ibn-i Ahmed el-Ferrâ'dan duyduğunu söylüyor. Bu meşhur bir sûfîdir, Nişapurludur. Abdullah ibn-i Mübarek'le filan bulunmuş. 370 senesinde vefat etmiş. O Abdullah ibn-i Muhammed ibn-i Münazil'den duymuş; bu Hamdûn'un en iyi talebesiydi. O en iyi talebe söylüyor:

(*Süile hamdûnü'l-kassâru: Metâ yecûzü li-racüli en yetekelleme ale'n-nâs*) "Sormuşlar Hamdûn-u Kassâr'a: 'Ne zaman adam, insanlara

konuşma yapabilir, bir insanın konuşma yapması ne zaman caiz olur?””

Niye bu soruyu soruyorlar?.. Herkes ileri geri konuşmazdı o devirde. Herkes kendi kusuruna bakardı, kendisiyle meşgul olurdu. Bu işin ehli vardı, çok büyük alimler vardı. Konuşan konuşurdu, o seviyeye gelmeyen de haddini bilirdi, dinlerdi, otururdu. Şimdi böyle bir ortamda bir edeb var, bilen konuşuyor, bilgisi tam olmayan susuyor, dinliyor. Alimlere hürmet var. Büyük alimler de ortada, zaten deryâ gibi insanlar mevcut filan...

Bu durumda tabii, herkes konuşmadığı için, konuşamadığı için; konuşsa da, yalan söylediği zaman kırk yerden, yanlış söylediği zaman elli yerden, “Olmadı bu!” diye söylerler, mahcub da olur, konuşamaz da... Yâni tereciye tere satılmaz, her yerde öyle gelişi güzel, olgun bir topluluğa cahil bir insan kalkıp da yalan yanlış bir şey söylerse; “Otur yerine!” derler, “Sen daha bir şey bilmiyorsun.” filân derler.

Şimdi soruyorlar Hamdûn-ı Kassâr’a böyle bir ortamda böyle bir edeb varken:

“—Adama, insanlara konuşma ne zaman caiz olur, konuşma hakkı ne zaman doğar, ne zaman konuşması gerekir bir insanın?” diye soruyorlar.

Tabii biliyorsunuz, tasavvufta sükût da önemlidir. Hadis-i şerîflerde de geçiyor muhterem kardeşlerim, bunu bilin!.. İlk defa duyduğu zaman insan hayret eder. Ben de hayret etmiş bir insan olarak, hissetmiş bir insan olarak söylüyorum:

Biliyor musunuz ki sükût da ibadettir. Sükût, susmak da ibadettir İslâm'da...

Neden?.. O da güzel bir şey. Yâni cahil bir insanın konuşmasından, günah söylemesinden, mâlâyânî konuşmasından susması daha iyidir. Hele sükûtü tefekkür sebebiyle olursa, bir şeyler düşünüyor, ondan susuyorsa; çok büyük sevap da olur. Sükût ibadettir. Yerli yerinde konuşacak, gerekmediği zaman sükût edecek, ileri geri konuşmayacak, mâlâyânî dediğimiz boş konuşmalar yapmayacak. Bu hadis-i şerîflerde vardır, Tasavvufta da sükût vardır. Susmasını bilecek, dinlemesini bilecek.

Hocamız'la biz bazı meclislere giderdik büyük üstâdların toplantılarına; yâni, böyle misafirleri çok olanların evlerine filan giderdik. E bazen büyük şahıslar hiç konuşmazlar. Şöyle başlarını eğler, dururlar. Sükût, o da bir şey. O zaman mürid de sükût edecek, ses çıkartmayacak, bir şey söylese dinleyecek, kendisi böyle pattadak konuşmayacak.

Sahabe-i kirâm da öyleydi... Peygamber Efendimiz'in zamanında sahabe-i kirâm da çok konuşmazlardı, çok şey sormazlardı. Hatta derlerdi ki:

“—Şöyle taşradan, kabilelerden, çölden, böyle biraz bilmeyen, cahil insanlar gelse de, pat diye bir şeyler sorsa da, Rasûlüllah onlara cevap verirken, biz de bir şeyler dinlesek!” derlerdi.

Başkasının sormasını da beklerlerdi yâni, ama konuşmazlardı.

Demek ki sükût, önemli bir ibadet... Konuşmak da; yeri geldiği zaman konuşmak lâzım!..

Şimdi ne zaman konuşulacak diye soruyor. Bakın cevabı nasıl:

إِذَا تَعَيَّنَ عَلَيْهِ أَدَاءُ فَرَضٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ تَعَالَى
فِي عِلْمِهِ أَوْ خَافَ هَلَاكَ إِنْسَانٍ فِي بِدْعَةٍ يَرْجُو
أَنْ يُنَجِّيَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهَا بِعِلْمِهِ

(İzâ teayyene aleyhi edâu fardin min ferâidi'llâhi teâlâ fî ilmihî; ev hàfe helâke insânin fî bid'atin, yercû en yünciyehu'llàhu teâlâ minhâ bi-ilmihî.)

Çok güzel cevap veriyor. Ne zaman konuşması caiz olur bir insanın insanlara, halka?.. Şu zamanda:

(İzâ teayyene aleyhi edâu fardin min ferâidi'llâhi teâlâ fî ilmihî) “Kendi bilgisine göre Allah’ın farzlarından bir farzın edâ edilmesi kendisine gerekli olduğu zaman konuşur.” bir. Misal vereceğim. “Ya da bir insanın günah işleyerek, bid’at işleyerek helâk olacağı, ama kendisi konuşup ikaz ederse Allah’ın, bu konuşmasıyla, bu ilmiyle onun ondan kurtulacağı kendisine tebellür ederse, o zaman konuşur.”

Yâni iki sebepten konuşmalı bir insan... Bir: Allah’ın farzlarından bir farzı yerine getirmek için konuşmalı, lisanıyla bir Allah emrini yerine getirmek için; ya da bir insanı kurtaracağı kanaati hasıl olursa kendisinde, o zaman konuşmalı.

Şimdi Allah'ın farzlarından bir farz ne olabilir?.. Zalimin birisi mazlumun birisine zulüm yapıyor... Bu hükümdar, saltanatı var, kuvveti var, gücü var, etrafında adam var, askeri var, kuvvetli... Tamam, bir şey yapıyor, yapmak istiyor. Ama, alim diyecek ki:

“—Allah'ın emri öyle değildir, senin bu yaptığın yanlıştır, işin doğrusu budur, bunu böyle yapma!”

Ne oluyor? O zaman bir emrin yerine gelmesini sağlamış oluyor bilgisiyle, o zaman konuşması lâzım. O zaman susması doğru olmaz. Hakkı söyleyecek yerde susan dilsiz şeytandır. Hadis-i şerîf... Hakkın söylenmesi gerektiği yerde konuşmayan, susan bir insan dilsiz şeytandır.

Birisi çıkıyor, bir toplulukta İslâm'ın aleyhinde yalan yanlış şeyler söylüyor, ötekiler de kuzu gibi dinliyor... Olmaz! Kalkacak, diyecek ki: “Senin bu söylediklerinin hepsi yanlıştır. Hiç bunun aslı esası yoktur. Allah şöyle buyurmuştur, Kur'an-ı Kerim'in ayeti budur, Peygamber Efendimiz'in hadisi budur, dinin aslı esası budur.” Halk bilsin diye.

Bazen üniversitede olurdu. Hoca, profesör kalkar bir laf söyler, yanlış... O zaman kalkıp onun doğrusunu söylemek gerekli oluyor. Bizim bir hoca vardı, kalktı, *istiskà* kelimesini izah ederken, *salât- ı istiskà*, *yâni yağmur duası*. Yağmur duası diyoruz, yağmur duasını anlatırken *pattadak bir laf* söyledi: “Yağmur duası...” *Salât hem dua mânâsına geliyor Arapça'da, hem de namaz mânâsına geliyor.*

Salât-u istiskà yağmur duası demek. Ama *salâtü'l-fecr* sabah namazı demek. Yâni dua mânâsına da geliyor, namaz mânâsına da geliyor. İki mânâyâ geliyor *salât* kelimesi.

Şimdi, “*Salât-ı istiskà*, yâni yağmur duası ayakta olur.” dedi. Tamam, doğrudur, ayakta dua edilir, herkes yağmur yağsın diye Allah’a yalvarır, tamam, yağmur duası böyle ayakta olur, halk toplanır vs... Usûlü, âdâbı var. İşte Fatih Camii’nde geçen seneler bir kere yapıldı, şakır şakır da yağmur yağdı *el-hamdü lillâh*. Muhtelif yerlerde de yapılabiliyor.

Şimdi bizim profesör kalktı, arkasından bir laf yumurtladı:

“—Ayakta yapılır yağmur duası, *salât-u istiskà* ayakta olur, zaten eskiden bütün namazlar hep ayaktaydı.” dedi.

Hoppalâ! Pekiyi namazın rükûsu ne oldu, secdesi ne oldu, kuudu ne oldu?.. Secde de mi ayakta oluyor, rükû da mı ayakta oluyor, tahiyatı da mı ayakta okuyor?.. Yanlış, yalan. Doğru değil.

Zaten adam din alimi değil. Din alimi değil ama, bir küfür sözü yumurtladı orada. Attı yâni. İşkembeden bir palavra attı... Tabii inkâr ettiği için rükûyu, sücûdu, ka’deyi, namazın farzlarını inkâr ettiğinden söylediği söz küfür, yanlış...

E o zaman halka söylemek gerekti. Yâni dinleyen talebeler olduğu için, “Bunun böyle aslı esası yoktur. Namaz eskiden beri kıyamıyla, rükûsuyla, secdesiyle, kuuduyla öyleydi.” diye söylemek gerekiyor.

Yâni insan ne zaman konuşacak?.. Allah'ın farzlarından bir farzın açıklanması gerektiği zaman konuşacak. Bir yanlışlığı engellemek için, bir zalimi durdurmak için, Allah'ın bir emri yerine gelsin diye konuşacak. İki: Sen konuştuğun zaman yanlış iş yapan bir insan, sen konuşmadığın zaman helâk olacak olan bir insan, eğer vaziyetini düzeltecek de helâkten kurtulacaksa; o zaman ona acırsın, konuşursun. “Yapma kardeşim, bu yaptığın yanlıştır günahdır, helâk olursun.” diye söylersin. Söylemezsen vebal olur. O zaman konuşmak gerekir. Çünkü sen biliyorsun, yaptığı şey bid'attir, yanlıştır, dine aykırıdır, yapma kardeşim diye söylemek gerekir.

Demek ki, eskiler öyle gelişigüzel konuşmuyorlardı. Bir Allah rızası için konuşuyorlardı. Bir de, bir insanın kurtuluşuna, hidayetine vesîle olur diye konuşuyorlardı.

Bundan sonraki cümle:

d. Büyüklerin Sözleri Niçin Faydalı?

قَالَ وَقِيلَ لِحَمْدُونَ مَا بَالُ كَلَامِ السَّلْفِ أَنْفَعُ مِنْ
كَلَامِنَا قَالَ لِأَنََّّهُمْ تَكَلَّمُوا لِعِزِّ الْإِسْلَامِ وَنَجَاةِ
النُّفُوسِ وَرِضَا الرَّحْمَنِ وَنَحْنُ نَتَكَلَّمُ
لِعِزِّ النَّفْسِ وَطَلَبِ الدُّنْيَا وَقَبُولِ الْخَلْقِ

TS. 125/3 (Kàle, ve kîle li-hamdûne) Aynı râvîden gelen rivayetle, Hamdûn'a denilmiş ki:

(Mâ bâlü kelâmi's-selefi enfau min kelâminâ) “Ne oluyor, bu eski mübarek İslâm büyüklerinin sözleri bizim sözlerimizden çok daha faydalı oluyor? Bizim sözlerimiz çok faydalı değil de, o eskilerin sözleri çok daha faydalı ve tesirli oluyor; neden?..” diye sormuşlar.

(Kàle) Şöyle buyurmuş:

(Liennehüm tekellemû li-izzi'l-islâm, ve necâti'n-nüfûs, ve rida'r-rahmân) “Çünkü onlar İslâm yücelsin diye; bir... (Necâti'n- nüfûs) İnsanlar helâk olmaktan kurtulsunlar diye; iki... (Ve rida'r-rahmân) Rahmân olan Allah râzı olsun diye konuşurlardı. Konuşma sebepleri buydu. İslâm yücelsin, insanlar helâktan kurtulsun ve Allah râzı olsun diye konuşurlardı.”

(Ve nahnü netekellemü li-izzi'n-nefs, ve talebi'd-dünyâ, ve kabûli'l-halk) “Biz ise bugün, bu devirde kendi izzet-i nefsimiz için konuşuyoruz, herkes bizi beğensin diye konuşuyoruz. (Ve talebi'd- dünya) Menfaat temini için, para pul kazanmak için konuşuyoruz. (Ve kabûli'l-halk) Halkın yanında mevkimiz, makamımız olsun, halk bizi bağrına bassın diye konuşuyoruz.” Onun için, bizim sözümüzün kıymeti, bereketi olmuyor, faydası olmuyor.

Eskiler, “İslâm yücelsin, insanlar helâkten kurtulsun, Allah râzı olsun.” diye iyi niyetle konuştuklarından, onların küçücük bir sözü bile tesir ediyor, bizim tonlarla sözümüz tesir etmiyor.” demiş Hamdûn Hazretleri o devirde, ilmin o kadar iyi bilindiği devirde.

Demek ki, bir insanın konuşurken nasıl konuşması gerektiğini öğrenmiş oluyoruz. Demin söylediğimiz konuyla da bağlantılı oldu bu konu. İnsan, İslâm yücelsin diye konuşmalı, kişiler kurtulsun diye konuşmalı, Allah rızası için konuşmalı!.. Yoksa, izzet-i nefsinin tatmin için, dünyalık menfaat celbetmek için ve halk kendisine itibar etsin diye yapmamalı bu işi... Onlar bâtil gayelerdir, ötekiler asil gayelerdir; onlara uymağa çalışması lâzım!

e. Ülfetin Bozulmasının Sebebi

قَالَ وَقَالَ حَمْدُونَ أَصْلُ الرَّفْعِ الْأُفَّةِ مِنْ بَيْنِ
الْإِخْوَانِ حُبُّ الدُّنْيَا

TS. 125/4 (Kàle, ve kàle hamdûn) Yine aynı râvî rivâyet etti ki, Hamdûn-u Kassâr şöyle buyurmuş: (Aslü'r-ref'i'l-ülfeti min beyni'l-ihvâni hubbü'd-dünyâ) "İhvanın arasındaki ülfetin bozulmasının, kalkmasının sebebi dünya sevgisidir."

Şimdi ihvân... Mü'minler birbirlerini sevecekler, dost olacaklar, ahbab olacaklar, muhabbet edecekler, ülfet edecekler, birbirlerinin ellerini tutacaklar, boyunlarına sarılacaklar, yardımlaşacaklar... Aralarında ülfet ve muhabbet olacak.

“–Bunun ortadan kalkmasının, olmamasının sebebi nedir?” diye soruyorlar.

(Hubbü’ d-dünyâ) “Dünya sevgisi” diyor. “Herkes dünyayı sevdiğinden, bu bereket kalkıyor.” diye buyuruyor Hamdûn-u Kassâr.

Şimdi bu kadarla yetiniyoruz, burada bırakıyoruz.

Prof. Dr. Mahmud Es’ad COŞAN

10. 09. 1994 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ’ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü